

**Panitikan sa Panahon ng Amerikano
(Unang bahagi)**

II. LESSON PROPER

KALIGIRANG KASAYSAYAN SA PANAHOON NG AMERIKANO

Ang mga Pilipinong mapanghimagsik ay nagwagi laban sa mga Kastila na sumakop sa atin nang higit sa tatlong daang taon. Naiwagayway ang ating bandila noong ika-12 ng Hunyo 1898, tanda ng pagkakaroon natin ng kalayaan.

Nahirang si Hen. Emilio Aguinaldo noon bilang unang pangulo ng Republika ng Pilipinas, subalit ang kalagayang ito'y naging panandalian lamang sapagkat biglang lumusob ang mga Amerikano.

Nagkaroon ng digmaang Pilipino Amerikano na siyang naging sanhi ng pagsuko ni Hen. Miguel Malvar noong 1903. Gayun pa man, ang kilusang pangkapayapaan ay nagsimula noong pang 1900.

Nang panahong iyon ay hindi gaanong naging mahalaga sa mga manunulat na Pilipino kung hindi pa rin sila ganap na malayang makasulat ng talagang nais nilang isulat. Katulad ng isang maliit na ibong matagal na nakulong, nang bigyan ng layuning lumipad ay nasiyahan na muna sa palipad- lipad sa labas sa labas ng hawla at hindi makapangahas lumipad sa malayo.

- **Mga Katangian ng Panitikan**

1. Hangaring makamit ang kalayaan
2. Marubdob na pagmamahal sa bayan
3. Pagtutol sa kolonyalismo

- **Diwang Nanaig sa Panahon ng Amerikano**

1. Nasyonalismo
2. Kalayaan sa pagpapahayag
3. Paglawak ng karanasan

4. Paghanap at paggamit ng bagong pamamaraan

- **Mga Impluwensya sa Pananakop ng mga Amerikano**

1. Pagpapatayo ng mga paaralan
2. Binago ang sistema ng edukasyon
3. Pinaunlad ang kalusugan at kalinisan
4. Ipinagamit ang wikang Ingles
5. Pagpapalahok sa mga Pilipino sa pamamalakad ng pamahalaan
6. Kalayaan sa pagpapahayag na may

- **Mga Pahayagan sa Panahon ng Amerikano**

1. EL GRITO DEL PUEBLO (Ang Sigaw/Tinig ng Bayan) itinatag ni Pascual Poblete noong 1900
2. EL NUEVO DIA (Ang Bagong Araw) itinatag ni Sergio Osmena noong 1900
3. EL RENACIMIENTO (Muling Pagsilang) itinatag ni Rafael Palma noong 1900
4. Manila Daily Bulletin-1900

- **Tatlong Pangkat ng mga Manunulat**

1. Maka - Kastila
2. Maka – Ingles
3. Maka - Tagalog

- **Mga Dulang Ipinatigil**

1. Kahapon, Ngayon at Bukas – sinulat ni Aurelio Tolentino
2. Tanikalang Ginto - ni Juan Abad

3. Malaya – ni Tomas Remegio
4. Walang Sugat – ni Severino Reyes

- **Panitikang Filipino sa Ingles**

1. Jose Garcia Villa – “Doveglion”; pinakatanyag na Pilipinong manunulat sa Ingles
2. Jorge Bacobo – sinulat-”Filipino Contact with America”; A Vision of Beauty
3. Zoilo Galang – sumulat ng kauna-unahang nobelang Pilipino sa wikang Ingles na pinamagatang

“A Child of Sorrow”

4. Zulueta De Costa - nagkamit ng unang gantimpala sa tulang “Like the Molave”
5. Nvm Gonzales - may-akda ng “My Islands” at “Children of the Ash Covered Loom”. Ang huli ay

isinalin sa iba’t ibang wika sa India

6. Angela Manalang Gloria - umakda ng “April Morning”; nakilala sa pagsulat ng mga tulang liriko

noong panahon ng Komomwelt

7. Estrella Alfon – ipinalalagay na pinakapangunahing manunulat na babae sa Ingles bago

magkadigma. Sinulat niya ang “MAGNIFICENCE” at “GRAY CONFETTI”

8. Arturo Rotor – may-akda ng “THE WOUND AND THE SCAR”- kauna-unahang aklat na nalimbag

sa Philippine Book Guild

- **PANAHON NG PAGHAHANGAD NG KALAYAAN**

Mahahati ang panahong 1901 -1942 sa tatlo: (a) Panahon ng Paghahangad ng Kalayaan; (b) Panahon ng Romantisismo sa Panitikan (c) Panahon ng Malasariling Pamahalaan.

Sa tanglaw ng kasaysayan ay higit ngayo'ng maliwanag ang pagsususuri sa mga naganap nang panahong iyon. Nabigyan ng kalayaan ang mga Pilipino subalit katakatakang may malaking balakid na humadlang sa pagsupling ng panitikang makabayan. Unang-una, dapat na sumibol na uri ng panitikan sa panahong iyon ay nakukulayan ng nasyonalismo: pagmamahal sa bayan, sariling kalinangan, panitikan at wika. Totoong ang dula ay ginamit ng mga manunulat upang ipahayag ang kanilang mga “paghihimagsik” tulad ng masaksihan sa Tanikalang Ginto ni Juan K. Abad at Kahapon, Ngayon at Bukas ni Aurelio Tolentino.

Subalit dahil nga sa batas ng sedisyon at dahil sa pangangalaga ng mga Amerikano sa sarili nating kapakanan at sa katuparan ng kanilang mga mkasariling layunin, naiba ang takbo ng panitikan.

- **ANG ROMANTISISMO SA PANITIKAN**

Naging isang mabisang kasangkapan ng mga Amerikano ang pagpapalaganap ng romantismo sa kanilang lahatan at mabilisang pagbabago sa katutubong kamalayang Pilipino. Ito an uring nahihimig sa Romantisismo ng Kanluran--- lubhang emosyunal, malabis ang pagkamoralistiko, sadyang sumusumang sa hindi kayayang abutin ng isipan, dumadakila sa kagandahan at kapangyarihan ng kalikasan, gumagamit ng matayog na imahinasyon o guniguni at bumabandila ng tungkol sa kalayaang sarili.

Masasabing bagaman dinampot ng panikiang Pilipino ang romantismong banyaga ay hindi naman lubus-lubusan. Isang katangian ng manunulat na Pilipino ang kakayahang ihalo ang ‘hiniram’ na katulad ng romantismo sa pansariling elemento na angkop lamang sa kulturang Pilipino.

Talakayin natin ang mga katangiang romantiko na napaloob sa mga pampanitikang sulatin noon.

Unang-una, masasabing nagasgas nang husto ang paboritong paksa, ang pag-ibig. Sa tuwi- tuwina, binibihisan lamang ng iba’t ibang anyo’t kulay, ito’y tungkol sa

pag-iibigan ng isang mahirap at isang mayaman. Ang ganitong kalakaran ng paksa ay malinaw na mababakas sa mga kuwentong lumitaw sa Mga Kuwentong Ginto: Katipunan ng Pinakamahusay na Katha Mula sa 1925- 1935. Ito'y tinipon at ipinalagay na pinakamahusay nina Clodualdo del Mundo at Alejandro Abadilla. Isa pang katangian ng panitikang romantiko ay ang pagpaksa sa katutubong buhat sa mga lalawigan, lalo na sa malalayong nayon.

Sa isang tagalunsod na mambabasa, ito'y tila ba isang pagganyak na iwan ang buhay na iyon at lasapin ang sarap ng buhay sa piling ng mga bukiring namamango sa hinog na play at kalabaw sa ilalim ng punong mangga: ngangasab-ngasab at kontontong- kontento. Pinalutang din ang mga tauhang kahanga-hanga, ang maiinam na mga katangaian o iyong tinatawag na mga romanikong bayani. Sa ibabaw ng lahat ng ito, ang panitikang

romantiko ay yaong nagbibigay ng aral batay sa mga ipinangangaral ng relihiyong Kristiyanismo. Sa tuwina'y ikinikintal sa ispan na ang masama'y pinarurusahan at ang mabuti'y tumatanggap ng karampatang ganitmpala.

- **MGA SAMAHAN NG MGA MANUNULAT**

Mahahati ang panahng ito batay sa mga itinatag na mg asamahan ng mga manunulat noong.

Ang Aklatang Bayan (1900- 1921), at Ilaw at Panitik (1922-1934)Panahon ng Aklatang Bayan (1900- 1921)

Ang Pasingaw at Dagli Sang-ayon kay Lope K. Santos, ang maikling kathang Tagalog ay matutuntong na nagsupling sa anyo ng panitikang tinatawag na Pasingaw. Ito'y kadalasang tungkol sa mga dalagang hinahangaan,nililigawan, sinasamba nang lihim o pinaparunggitan dahil sa nais tawagan ng pansin ang kapintasan sa pag-uugali o sa hitsura. Kaya ang kadalasang nagsusulat nit ay mga lalaking manunulat na nagkukubli sa ilalim ng mga sagisag dahil na rin sa “kaselanan” ng mga paksang tinatalakay.

Ang pasingaw ay naging dagli,sa tiyakang pagbibigay ng kahulugan , ang dagli ay isang maikling salaysay na nangangaral, namumuna,nagpapasaring at nanunuligsa.

- **Ang Tula sa Panahon ng Aklatang Bayan**

Yumabong nang husto ang tula sa panahong ito ng Aklatang- Bayan. Masasabi pa ngang sa lahat ng panitikan ng panahong iyon ay sa tula nanaig nang ganap ang romantismo

Si Francisco Balagtas ay hindi maikakailang produkto ng kaniyang panahon. Sa kaniyang mga isinulat na hindi nasunog at sumapit sa kamay ng mga sumunod na henerasyon ay ganap na mababakas ang labis na sentimentalismo ng kaniyang panahon.

Ang mga Manunulat ng Panahon:

- **Jose Corazon de Jesus**- ang “Makata ng Puso” ang siyang higit sa kaninoman ay nakamana ng korona’t setro, ng pinsel at papel ni Francisco Baltazar. Hindi kailanman magiging ganap ang anomang pagsusuri ng tulang Pilipino sa kahit anong panahon kung hindi babanggitin ang pangalan ni Huseng Batute, ang “Makata ng Puso”.
- **Lope K. Santos** ang “Makata ng Buhay” sa kaniyang mga tula, mababakas ang pagkamakata sa pamamagitan ng pagbanggit sa mga bagay-bagay sa buhay, lalong- lao na iyong nauukol sa pangkalahatang bagay sa paligid. Dalubhasa ang panulat ni Lope K. Santo sa paglalarawan ng kahit na itinuturing na walang kuwenta at fi pansing mga bagay. Hindi rin lumihis si Lope sa kalakaran ng pangangaral, Katunayan, may kalipunan siya ng mga kuwentong tula na hango sa mga katutubong salawikain
- **Pedro Gatmaitan**- nagpakita ng pag-unawa sa kalagayang panlipunan ng kaniyang paligid. Taong 1913 nang kanyang paksain ang tungkol sa maselan na temang nauukol sa lipuang feudal. Sumulat din siya ng mga nauukol sa pagmamahal sa bayan.
- **Iñigo Ed Regalado (1855- 1896)** siya ay isa ring kuwentista, nobelista at mamahayag ngunit ang buong linamnam at tamis ng kaniyang pagkamulat ay sa kaniyang mga tula malalasap. Tinalakay niya sa kaniyang mga tula ang buhay sa daigdig, ang mga bagay- bagay sa kapaligiran at ang mga di mapapasubaliang katotohan ng buhay.
- **Florentino Collantes (1896- 1951)**- kapanahon ni Jose Corazon de Jesus at mahigpit niyang nakaagaw sa titulong Hari ng Balagtasan.

- **Julian Cruz Balmaceda (1885- 1947)** kilalang mandudula, mananalaysay, nobelista, mananaliksik wika at makata. Siya ay naging patnugot ng Surian ng Wikang Pambansa hanggang sa mamatay sa taong **1947**.

Nobela

Inilalahad sa nobela o kathambuhay ang kawil- kawil na mga pangyayari sa buhay ng mga tauhan.

Ang mga kawil- kawil na pangyayaring ito ang siyang bumubuo naman ng isang tiyak na pangyayaring ito ang siyang bumubuo naman sa isang tiyak na balangkas. Ang pinkapangunahing sangkap ay ang mahigpitang pagtutunggali ng mga hangarin ng pangunahing tauhan at ng iba pang mga tauhang may iba naming hangarin ng pangunahing tauhan at ng iba pang mg atauhang may iba naming hangarin.

Masasabing ang nobela ay unang ganap na nakakita ng liwanag sa pagsisimula ng panahon ng Aklatang-Bayan, 1900. Sa loob ng panahong ito na sumasakop sa loob ng dalawampung taon, mahigit na limampung nobela ang nasulat at halos lahat ng ito ay orihinal ng may-akda at hindi hango sa mga kathambuhay na Ingles at Kastila.

Ang Dula at Dulaan

Salawang uri ng paghihimagsik ang ipinamals ng mga mansusula sa kanilang mga sinula. Ang una'y paghihimagsik sa kalupitan at pagmamalabis ng mga KAstila. Ito ang uri ng pinakamakabayang hangad ng mga Amerikano. Ang labis nilang ipinagbawal sabihin pa ay ang paghihimagsik sa pamamagitan ng panulat laban sa pamahalaang Amerikano.

Mga Manunulat ng Dula

- **Severino Reyes (1861- 1942).** Taong 1902 nang simulan niyang mag-ukol ng panahon para sa pagsulat at pagpapaunlad ng dulang Tagalog. Para sa kaniya, ang moro- moro o comedia ay walang idinudulot na anomang kapakinabangan sa mga manonood kaya't pinagsikapan niyang ito'y palitan ng inaakala niyang higit na mapagkukunan ng aral at karikitan ng sambayanang manonood Mula nang pasukin niya ang makabagong uri ng dulang tagalog, ang sarsuwela, wala nang dulang nakahigit sa kaniya. Siya ang may-akda ng pamosong Walang Sugat.

- **Patricio Mariano(1877- 1935).** Siya ay nakapag-ambag na sa iba't ibang larangan ng panitikang Pilipino. Siya'y kinikilala hindi lamang sa pagsusulat ng dula kundi gayon din sa pagiging isang batikang makata, mamamahayag, nobelista at tagapagsalin ng mga sulatin mula sa wikang Kastila.

- **Balagtasan-** isang patulang pagtatalo o debate na higit na nakilala sa pagtangkilik ng dakilang Sinse ng Panginay na si Francisco “Balagtas” Baltazar. Ang kaunaunahang balagtasan ay ginanap sa bulwagan ng Instituto de Mujeres noong 1924, Abg nga nakatabg nagtagisan ng talino ay sina Jose Corazon de Jesus at Florentino Collantes.

- **Blagtasan- Balitaw** - isang anyo ng dulang Cebuano na pinagsanib ang duplo at balitaw. May mga pagkakataong ang banghay ng pagliligawan sa balitaw ay nagiging sanligan ng pagtatalo sa isang paksang hindi romantiko.

- **Batutian** - isang mimetiko at satirikong pagtatalong patula na may kayarian ng isang dula na pinangalanan sa makatang si Jose Corazon de Jesus na higit na kilala sa sagisag panulat na Huseng Batute.

- **Bukanegan** - isang mimetikong pagtatalong patulang nagbuhat sa pangalang Pedro Bukaneg na

itinuturing na “Ama ng Panulaang Ilocano.” Kahawig ito ng Balagtas at Batutian ng mga Tagalog.

- **Crissotan** - isang mimetikong pagtatalong patulang buhat sa pangalang Crisostomo Sotto, ang Ama ng Panulaang Pampango. Isa itong pagtatalong kahawig ng Balagtas at Batutian ng mga Tagalog at Bukanegan ng mga Ilokano.

Panahon ng Ilaw at Panitik

Ang Panahon ng Ilaw at Panitik ay nagsimula sa paglitaw ng magsaing Liwayway noong 1922.

Ito'y nakilala muna sa tawag na Photo News noong mga unang taon nito. Maliwanag na mababakas sa mga pangyayari ang paglitaw ng magasing Liwayway ay nagdulot ng si gaanong pampasigla sa panitikan.

Hanggang sa sumusunod na panahon ay patuloy itong nanatili sa sirkulasyon habang ang ibang nauna o kasabay nito ay naglahong parang bula.

Ang Panahon ng Ilaw at Panitik ay nagwakas sa taong 1932, sa pagkakaatag ng Panitikan, isang kapisanang

itinuturing na siyang sakdalista at aristokrata ng panulatang Pilipino.

Katangian ng Pampanitikan

Tinatawag itong panahon ng pagpapalaganap o popularisasyon. Sa panahong ito, patuloy pa ring

kinawiwilihan ng mga mambabasa ang mga kuwentong nauukol sa tapat at dakilang pag-ibig. Namayani parin ang romantisismo bagam't masasabing may mga manunulat ng nagkaroon ng pag-iisip at lakas ng loob na kabakahin ito at gumawa sila ng mga hakbang upang maiangat ang pamantayan at pataasin ang kilatis ng mga nasusulat ng panahong iyon.

Ang Tula

Ang paglabas ng Liwayway noong taong 1922 ang siyang higit sa lahat ay nagpasigla sa mga sangay ng panitikang Pilipino ay nagpasigla sa mga sangay ng panitikang Pilipino lalo na sa tula.

Ang mga Makata:

- **Amado V. Hernandez** - ang makata ng Manggagawa. Ang mga tula niya ay naglalantad ng tunatawag na kamalayang panlipunan. Tinatalakay niya sa kaniyang mga tula ang iba't ibang bahagi ng buhay: tao, makina, bayani, gagamba, langgam, panahon at pati aso.
- **Julian Cruz Balmaceda** - Itinuturing na haligi ng panitikang Pilipino. Siya'y isang makata, mandudula, kuwentista, mangangatha, dalibwika at naging patnugot ng Surian ng Wikang Pambansa.
- **Ildelfonso Santos** - hinangaan siya sa kanya bilang makata ang karikitan ng kaniyang mga pananalitang ginagamit ngunit kakambal nito ang katayugan ng diwang ipinahayag.

Ang Nobela

Tunay na ang paglitaw ng magasing Liwayway sa panahong ito ay nagbigay ng pagkakataon sa mga nobelista na makapaglathala ng pagyuyugto- yugto ng

kanilang mga isinulat ngunit dahil sa mga pagpiling ginawa at pagbibigay ng gantimpala sa mga marikit na maikling katha ng taon, hindi gaanong naging masigla ang pagtanggap sa mga nobela.

Ang Dula

Kung gaano kasigla ang pagtanggap ng sambayanang Pilipino sa mga sarsuwela noong unang taon ng mga Amerikano o sa panahon ng Aklatang- Bayan ay siya naming panlalamig nila sa panahon ng Ilaw at Panitik.

Hindi masisi ang mga mandudula sa panahong ito sapagkat ginawa nila ang makakaya upang mapanatili ang sigla ng mga dula. Subalit sadyang ang pagbabago'y dala ng panahon.

Panahon ng Malasariling Pamahalaan

Ang panahong ito ay sumasakop sa panahong nalalapit nang magwakas ang pananakop ng mga Amerikano hanggang sa panahon ng Hapon. Sa panahong ito, nabigyan ng Malasariling Pamahalaan ang mga Pilipino sa pangungulo ni Manuel Luis Quezon, na siyang tinaguriang “Ama ng Wikang Pambansa”.

Siya ang nagpunyagi upang magkaroon ng Wikang pambansa ang Pilipinas sa panahong ito.

Ang Maikling Katha

Taglay ng panahong ito ang tatak ng mga pampanitikang katangian ng nagpapabukod- tango sa mga maiikling kathang nasulat sa panahong iyon. Ganap nang nababakas ang tinatawag na katipian sa larangan ng paglalarawan at ganoon din sa pagpapahayag ng nadarama. Ang larawan at ganoon din sa pagpapahayag ng nadarama. Ang mga kuwentista ay nagsimula na ring gumamit ng mga panauhan sa kuwento.

Ang Tula

Ang panahong ito ay ay pinaging makulay ng tintawag na “paghihimagsik “ ni Alejandro Abadilla. Sa biglang tingin, ang pinaghimagsikan” ni Abadilla ay ang porma t hitsura ng tula lalong- lalo na ang kanyuang nagtataglay ng “sukat at tugma” subalit panahon at kasaysayan ang nagpbulaan dito. Winasak niya ang matibay at makipot na bakod na kinapapalooban ng magandang panualan. Nilagot niya ang matibay na kadenang sumasakal sa kalayaan ng pagpapahayag ng

masalamisim na guniguni. Ang tula'y nagkaroon ng bagong hugis, ng bagong anyo; tila rumaragasang tubig na tumatalunton sa mga bundok at kapatagan atang ibinunga'y magkahalong katuwaan at pag-aagam- agam sa sambayanang mahilig tumula.

Ang Dula

Bunga ng mga kadahilan ang hindi naiwasan, nanlupaypay ang anyong ito ng panitikan ng mga sumunod na taon. Nauso ang bodabil sa stage shows at halos ay nawalan ng pagkakataon ang pagtatanghal ng dula. Dumating ang mga pelikulang galling sa Amerika at ganap na narahuyo ang mga tao sa panonood ng mga ito sa halip na dula.

Ang Nobela

Katulad din ng dula, kung ano ang sigabo at siglang ipinamalas ng mga nobelista sa mga unang taon ng pananakop ng mga Amerikano ay ganoon sin ang panlulupaypay at halos paglalahi nito nang sumunod na panahon. (Rubin, 2006)